

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті запропоновано багатокритеріальну модель оцінювання рівня ефективності амортизаційної політики промислових підприємств, як основного інструмента організаційно-економічного механізму управління нею, що дозволяє здійснювати його оцінку, встановити переваги одних підприємств над іншими та сформуванати напрямки підвищення ефективності.

Ключові слова: амортизаційна політика, ефективність амортизаційної політики, організаційно-економічний механізм управління амортизаційною політикою

L.V. OVOD

Khmelnitsky national university, Khmelnytsky, Ukraine

CRITERIA AND INDICATORS FOR ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF THE DEPRECIATION POLICY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

One of the most important tasks of the modern industrial enterprise is to provide the highest possible level of efficiency depreciation policy. This will allow them to improve financial results, develop and successfully operate in a competitive market. To solve this problem, evaluation of relevant factors, outcomes and effectiveness depreciation policy in order to identify its reserves increase. The article offers a multicriteria model for evaluating the effectiveness of depreciation policy industry. It is a major tool for organizational and economic mechanism of the depreciation policy. The model allows for the phased evaluation of the effectiveness depreciation policy businesses establish some advantages compared to other businesses and to generate ways to improve. It is based on the principles of consistency, relationships and sequences corresponding to information security.

Keywords: depreciation policy, effectiveness depreciation policy, organizational and economic mechanism of depreciation policy

Актуальність проблеми. Одним з найважливіших завдань сучасного промислового підприємства є забезпечення максимально можливого рівня ефективності амортизаційної політики, що дозволить йому розвиватися та успішно функціонувати на конкурентному ринку. Для вирішення такого завдання необхідна відповідна оцінка факторів та ефективності амортизаційної політики з метою виявлення резервів її підвищення.

Управління будь-яким процесом на підприємстві обов'язково пов'язане з поняттям «ефективність», адже досягнення ефекту, зокрема від правильної амортизаційної політики, стає основним завданням управлінського персоналу, вирішення якого приведе до оновлення основних засобів, покращення їх структури, виконання соціальних й екологічних функцій та дозволить підвищити конкурентоспроможність суб'єкту господарювання. Поняття ефективності пов'язане із економічністю, адже з мінімальним обсягом ресурсів та витрат підприємство прагне досягти найвищих результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В наукових працях вчених-економістів велика увага приділяється визначенню сутності ефективної амортизаційної політики. Зокрема, у дослідженнях Н.Д. Бабяк виділено основні її ознаки з точки зору фінансового забезпечення відтворення основних засобів, ефективного їх використання в операційній діяльності та реалізації на підприємстві ефекту «податкового щита» амортизації [1]. Науковець Н.С.Приймак стверджує, що головним критерієм ефективності амортизаційної політики виступає грошовий потік підприємства, його якість та структура і пропонує ряд формул для визначення планового рівня грошового та амортизаційного потоку, чистого прибутку, які повинні бути реінвестовані у відтворення основних засобів [2; 3].

Іншими же вченими здійснюється оцінка ефективності амортизаційної політики та приділяється увага її підвищенню. Так, Т.В. Загорською розроблено методичні положення з визначення ефективності амортизаційної політики, які відрізняються від наявних тим, що враховують два види ефекту: з позицій підприємства за показником «норма ефективності амортизаційного процесу» і з позицій національної економіки як отриманого ефекту від наповнення бюджету країни [4]. Н.О. Дугієнко сформовано основні засади підвищення ефективності амортизаційної політики в економіці України [55]. С.С. Новицькою запропоновано підвищувати ефективність амортизаційної політики шляхом розробки комплексу заходів, здійснюваних з метою покриття втрат, які має підприємство внаслідок зменшення корисності основних фондів [6]. О.О. Скорик [7] розглянуто шляхи оптимізації амортизаційних процесів основного капіталу та запропоновано при цьому економіко-математичну модель оптимізації амортизаційної політики підприємства, яка побудована на основі життєвого циклу функціонування об'єктів основних засобів. Російським науковцем Н.М. Бартковою запропоновано методика аналізу ефективності амортизаційної політики, яка ґрунтується на абсолютних й відносних показниках фінансового покриття зносу, а також комплексній оцінці віддачі основних засобів [8].

Невирішена частина загальної проблеми. Коментуючи точку зору науковців, слід зазначити, що незважаючи на вагомий внесок, який зробили вчені у розробку заходів та показників оцінки ефективності амортизаційної політики, виникла потреба у забезпеченні системи управління новими кількісними показниками, їх систематизації для планування й аналізу амортизаційного процесу на основі

багатокритеріальної системи оцінювання.

Загальна мета дослідження. Для створення й забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління амортизаційною політикою необхідне використання певного інструментарію, що забезпечить ефективне управління підприємством, досягнення стратегічної мети амортизаційної політики, а запропоновані показники дозволять виміряти рівень її ефективності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Прибуткова діяльність та конкурентоспроможність сучасного промислового підприємства багато у чому пов'язані із його здатністю до ефективного управління амортизаційною політикою. Таке управління має забезпечувати відповідний організаційно-економічний механізм – комплексна система взаємопов'язаних організаційних та економічних елементів, важелів і методів впливу на амортизаційну політику, що, враховує її мету, види, вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, відповідні принципи та науково-методичні підходи до формування, використовує систему інформаційно-аналітичного забезпечення, а також дозволяє здійснити оцінку рівня ефективності амортизаційної політики підприємства та вибір стратегій покращення. Тому нами запропоновано до використання відповідний аналітичний інструментарій для оцінки рівня ефективності амортизаційної політики у вигляді багатокритеріальної системи, який ґрунтується на принципах системності, взаємозв'язку та певній послідовності, відповідному інформаційному забезпеченні. Багатокритеріальна система оцінки рівня ефективності амортизаційної політики дозволяє наочно представити її результат і сформулювати напрям подальшої роботи за показниками, які не відповідають запланованому рівню. Це дає змогу приймати стратегічні управлінські рішення для регулювання витрат, прибутку й грошових потоків підприємства.

Отже, нами акцентується увага на інформаційному потенціалі наступних критеріїв оцінки ефективності амортизаційної політики окремого підприємства: 1) наявність, стан та забезпеченість основними засобами; 2) рух основних засобів; 3) ефективність використання основних засобів; 4) інвестиційна спроможність амортизаційних відрахувань; 5) вплив амортизаційних відрахувань на витрати, прибуток та рентабельність операційної діяльності; 6) вплив амортизації основних засобів на грошові потоки підприємства; 7) ефективність використання амортизаційних відрахувань. Запропонований перелік враховує принципи доступності, необхідності, доцільності й достатності інформації, а також практичної значущості для пошуку резервів підвищення ефективності діяльності підприємства та управління ним (табл. 1).

На основі запропонованої багатокритеріальної системи оцінки рівня ефективності амортизаційної політики можливо і доцільно здійснити ранжування значень показників досліджуваних підприємств і виявити на цій основі переваги одних підприємств над іншими. Цікавий підхід до ранжування значень показників в рамках багатопараметричної полікритеріальної системи оцінки переваг і підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств був запропонований І.В. Нижник [9, с.165]. Науковцем використаний підхід, відповідно до якого були проведені розрахунки для кожної групи показників і отримано сукупність рейтингових значень в залежності від кількості підприємств у кожній групі та значень показників.

Нами шляхом акомодатії даної моделі запропоновано здійснювати ранжування промислових підприємств за рівнем ефективності їх амортизаційної політики. За допомогою багатокритеріальної системи порівняльна оцінка рівня ефективності амортизаційної політики підприємств здійснюється за наступним алгоритмом:

1) для кожної групи показників та показника у групі визначається ранг підприємства, внаслідок чого суб'єкти підприємництва виявляються впорядкованими за значеннями показників. При цьому більше значення рангу свідчить про вищий рейтинг підприємства;

2) у кожній групі показників шляхом отримання звичайної середньої арифметичної величини визначається середній ранг (рейтинг) підприємства, який відображає перевагу одного підприємства над іншим за цією групою;

3) здійснивши розрахунки для кожної групи, отримуємо сукупність рейтингових значень, що відповідає досягнутому рівню ефективності амортизаційної політики кожного підприємства.

Результати розрахунків за багатокритеріальною системою оцінки рівня ефективності амортизаційної політики та їх рейтингова оцінка дозволяє визначити підприємства із найвищим та найнижчим її рівнем.

Слід зазначити, що досягнутий рівень ефективності амортизаційної політики підприємства – це наслідок дії усієї сукупності факторів і критеріїв їх оцінювання. Тому підвищення рівня ефективності амортизаційної політики та підприємства в цілому доцільно починати з тієї групи показників, за якою рівень значення показника є недостатнім.

Висновки. Дієвим інструментом в організаційно-економічному механізмі управління є багатокритеріальна система показників оцінки рівня ефективності амортизаційної політики. Запропонована система показників ґрунтується на критеріях наявності, стану, забезпеченості, руху й ефективності використання основних засобів, інвестиційної спроможності амортизаційних відрахувань, їх впливу на витрати, прибуток, рентабельність операційної діяльності та грошові потоки підприємства, а також ефективності використання. Вона може стати науковим підґрунтям для подальшої розробки науково-методичних підходів щодо оцінювання ефективності амортизаційної політики промислового підприємства.

Багатокритеріальна система оцінки рівня ефективності амортизаційної політики промислового підприємства*

Критерій оцінки	Показники оцінки
1. Критерій наявності, стану та забезпеченості основними засобами	1. Питома вага (частка) активної частини основних засобів у складі усіх основних засобів
	2. Коефіцієнт зносу основних засобів
	3. Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів
	4. Коефіцієнт придатності основних засобів
	5. Коефіцієнт придатності активної частини основних засобів
	6. Коефіцієнт повністю амортизованих основних засобів
	7. Коефіцієнт фондоозброєності працівників
2. Критерій руху основних засобів	1. Коефіцієнт надходження основних засобів
	2. Коефіцієнт надходження активної частини основних засобів
	3. Термін оновлення основних засобів
	4. Коефіцієнт вибуття основних засобів
	5. Коефіцієнт вибуття активної частини основних засобів
	6. Коефіцієнт приросту основних засобів
	7. Коефіцієнт заміни активної частини основних засобів
3. Критерій ефективності використання основних засобів	1. Коефіцієнт рентабельності основних засобів
	2. Коефіцієнт рентабельності активної частини основних засобів
	3. Коефіцієнт фондовіддачі
	4. Коефіцієнт машиновіддачі
	5. Сума відносної економії основних засобів
	6. Коефіцієнт капіталовіддачі основних засобів
4. Критерій інвестиційної спроможності амортизаційних відрахувань	1. Коефіцієнт інвестування в основні засоби
	2. Коефіцієнт використання нарахованих амортизаційних відрахувань на капітальні інвестиції в основні засоби
	3. Коефіцієнт запланованої інвестиційної спроможності амортизаційних відрахувань
	4. Коефіцієнт фактичної інвестиційної спроможності амортизаційних відрахувань
	5. Коефіцієнт відтворювальної спроможності амортизаційних відрахувань у сумі власних джерел фінансування
	6. Частка власних джерел фінансування інвестицій у сумі власного капіталу
	7. Фактичний строк амортизації основних засобів
5. Критерій впливу амортизаційних відрахувань на витрати, прибуток та рентабельність операційної діяльності	1. Частка амортизаційних відрахувань в операційних витратах
	2. Частка амортизаційних відрахувань, нарахованих за прямолінійним методом
	3. Частка амортизаційних відрахувань, нарахованих за прискореними методами
	4. Коефіцієнт амортизаціємісткості випущеної продукції
	5. Зміна коефіцієнту рентабельності операційної діяльності через зміну суми амортизаційних відрахувань
	6. Сума зниження податку на прибуток через зміну амортизаційних відрахувань при застосуванні прискорених методів амортизації у порівнянні з прямолінійним методом
6. Критерій впливу амортизації основних засобів на грошові потоки	1. Сума амортизаційних відрахувань у складі грошового потоку від продажу продукції
	2. Частка повернення нарахованих амортизаційних відрахувань у складі чистого доходу від реалізації
	3. Частка амортизаційних відрахувань у складі чистого руху коштів від операційної діяльності
	4. Коефіцієнт притоку (відтоку) оборотного капіталу за рахунок амортизації основних засобів
7. Критерій ефективності використання амортизаційних відрахувань	1. Коефіцієнт амортизацієвіддачі основних засобів у виробництві продукції
	2. Відносна економія (перевитрати) коштів на амортизацію основних засобів
	3. Коефіцієнт зростання амортизаційного капіталу
	4. Коефіцієнт покриття зносу основних засобів амортизаційними відрахуваннями
	5. Коефіцієнт покриття зносу активної частини основних засобів амортизаційними відрахуваннями

*Систематизовано і побудовано на основі [8; 10; 11; 12] та власних розробок автора

Література

1. Бабяк Н.Д. Амортизаційна політика та її вплив на фінансово-економічну діяльність підприємств: автореф. дис ... канд. екон. наук 08.04.01 / Н.Д. Бабяк . – К., 2004 . – 20 с.
2. Приймак Н.С. Амортизаційна політика підприємства та її елементи / Н.С. Приймак // *Економіка Кривбасу*. – 2010. – №4(33). – С.292-296.
3. Приймак Н.С. Організація впровадження амортизаційної політики ефективного типу на ГЗК Кривбасу / Н.С. Приймак // *Економіка и управление*. – 2011. – № 2. – С. 139-142.
4. Загорська Т.В. Амортизаційна політика машинобудівного підприємства в системі антикризового управління: дис ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Т. В. Загорська. – Л., 2010. – 186с.
5. Дугієнко Н.О. Основні напрями підвищення ефективності амортизаційної політики в трансформаційній економіці / Н.О. Дугієнко // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. – 2009. – № 27. – С. 9-13.
6. Новицька С.С. Методичні підходи щодо здійснення оцінки зменшення корисності основних виробничих фондів / С.С. Новицька // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. – 2009. – №1 (125). – С. 63-66.
7. Скорик О.О. Оптимізація амортизаційної політики підприємств машинобудівної галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / О.О. Скорик; Терноп. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. – Т., 2012. – 20 с.
8. Барткова Н.Н. Амортизационная политика. Формирование и анализ: монография / Н.Н. Барткова, Н.Н. Крупина. – М.: Инфра-М, 2012. – 301 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://znanium.com/bookread.php?book=238028>
9. Нижник І.В. Механізм підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / І.В. Нижник; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2011. – 250 с.
10. Воспроизводство основных фондов в СССР / А.А. Аракелян, В.А. Воротилов, Л.И Кантор, П.М. Павлов. – М.: Мысль, 1970. – 485 с.
11. Гиляровская Л.Т. Финансово-инвестиционный анализ и аудит коммерческих организаций /Л.Т. Гиляровская, Д.А. Ендовицкий. – Воронеж: ВГУ, 2003. – 384 с.
12. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г.В. Савицька. – 3-тє вид., випр.. і доп. – К.: Знання, 2007. – 668 с.

References

1. Babyak N.D. Amorty`zaciyna polity`ka ta yiyi vply`v na finansovo–ekonomichnu diyal`nist` pidpry`yemstv: avtoref. dy`s ... kand. ekon. nauk 08.04.01 / N.D. Babyak . – K., 2004 . – 20 p.
2. Pry`jmak N.S. Amorty`zaciyna polity`ka pidpry`yemstva ta yiyi elementy` / N.S. Pry`jmak // *Ekonomika Kryima*. – 2010. – #4(33). – P.292-296.
3. Pry`jmak N.S. Organizaciya vprovadzheniya amorty`zaciynoyi polity`ky` efekty`vnogo ty`pu na GZK Kry`vbasu / N.S. Pry`jmak // *Ekonomika i upravlenie*. – 2011. – # 2. – P. 139-142.
4. Zagors`ka T.V. Amorty`zaciyna polity`ka mashy`nobudivnogo pidpry`yemstva v sy`stemi anty`kry`zovogo upravlinnya: dy`s ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 / T. V. Zagors`ka. – L., 2010. – 186 p.
5. Dugiyenko N.O. Osnovni napryamy` pidvy`shhennya efekty`vnosti amorty`zaciynoyi polity`ky` v transformacijnij ekonomici / N.O. Dugiyenko // *Naukovy`j visny`k Voly`ns`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`*. – 2009. – # 27. – P. 9-13.
6. Novy`cz`ka S.S. Metody`chni pidhody` shhodo zdijsnennya ocinky` zmeshennya kory`snosti osnovny`x vy`robny`chy`x fondiv / S.S. Novy`cz`ka // *Visny`k Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo universy`tetu. Ekonomichni nauky`*. – 2009. – #1 (125). – P. 63-66.
7. Skory`k O.O. Opty`mizaciya amorty`zaciynoyi polity`ky` pidpry`yemstv mashy`nobudivnoyi galuzi: avtoref. dy`s. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 / O.O. Skory`k, Ternop. nacz. techn. un-t im. Ivana Pulyuya. – T., 2012. – 20 p.
8. Bartkova N.N. Amorty`zacy`onnaya poly`ty`ka. Formy`rovany`e y` analy`z: monografy`ya [Elektronny`j resurs] / N.N. Bartkova, N.N. Krupy`na – M.: Y`nfra-M, 2012. – 301 p. – Rezhym` dostupu: <http://znanium.com/bookread.php?book=238028>
9. Ny`zhny`k I.V. Mexanizm pidvy`shhennya konkurentospromozhnosti mashy`nobudivny`x pidpry`yemstv: dy`s. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 / I.V. Ny`zhny`k; Xmel`ny`cz. nacz. un-t. – Xmel`ny`cz`ky`j, 2011. – 250 p.
10. Vosproizvodstvo osnovnyh fondov v SSSR /Arakel`n A.A., Vorotilov V.A., Kantor L.I., Pavlov P.M. – M.: Mysl`, 1970. – 485 p.
11. Gil`arovska` L.T. Finansovo-investicionnyj analiz i audit kommer`cheskih organizacij /L.T.Gil`arovska`, D.A.Endovickij. – Voronez: VGU, 2003. – 384 p.
12. Savyts`ka H.V. Ekonomichnyy analiz diyal`nosti pidpryemstva: navch.posib./ H.V.Savyts`ka – 3-tye vyd., vypr.. i dop. – K.: Znannya, 2007. – 668 p.

Рецензія/Peer review : 20.7.2014 р.

Надрукована/Printed : 16.8.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Войнаренко М. П.